

Baltutlämningen

Baltutlämningen är en händelse i svensk historia som efterlämnat djupa sår och en besk eftersmak. Med baltutlämningen avses överlämnandet av militär personal av tysk och baltisk härkomst som i slutet av andra världskriget lyckades fly från Röda armén på andra sidan Östersjön, i from förhoppning att få interneras i Sverige och sedan frisläppas för att återförenas med nära och kära i Tyskland.

Jan Waernberg, Vetenskapsredaktör SMB

Få balter, många tyskar

I maj 1945 kapitulerade de tyska styrkorna, och det var mellan den 8 och 11 maj som den stora strömmen av militärflyktingar anlände till Sverige. De flesta kom från Baltikum, Kurland och Bornholm på flykt undan den sovjetiska Röda armén. Trots vad namnet antyder, var majoriteten av de 3 000 militärt internerade tyskar och österrikare, och endast ett fåtal – 167 stycken – av bal-

tiskt ursprung. Till skillnad från tyskarna hade dessa balter inget hemland att återvända till, och dessutom ansågs de vara "landsförrädare" av Stalin för att de stridit mot Röda armén i tysk uniform.

Militären upprättar interneringsläger

När andra världskriget började lida mot sitt slut insåg man i Sverige behovet av att upprätta interneringsläger

Interneringslägret i Rinkeby utanför Kristianstad omgärdades av taggtrådsstängsel och en omgärdande telefonledningslinje med lampor på stolparna riktade mot lägret. Barackerna fanns dock på plats från början och hade uppförts tidigare under kriget. Foto: Krigsarkivet.

för att omhänderta främst tyska soldater och officerare från de nordiska länderna. I samtliga militärområden beordrade högkvarteret planering för att upprätta läger för internering av 10 000 till 15 000 man. Även civilförsvarsstyrelsen och polisen kopplades in i planeringen. Försvarsstabens planering leddes av överstelöjtnant Nils Leuhusen. Våren 1945 utfärdades bestämmelser för utrustning av lägren, vilka förband som skulle inkallas, hur organisationen skulle se ut, etc. Enligt bestämmelserna skulle planeringen vara färdigställda den 7 maj.

Nu när strömmen av tyska soldater inte kom från våra nordiska grannländer utan österifrån kom planerna på mottagandet snabbt att revideras och anpassas. Den första gruppen anlände till Ystad den 8 maj och internerades i interneringslägret vid Bökeberg, för att följas av en större grupp på 1 600 man som anlände till Kalmar på Kristi Himmelsfärdsdag den 10 maj. De kom nu att placeras i något av de fyra planerade interneringslägren: Ränneslätt utanför Eksjö, Backamo och Grunnebo nära Uddevalla och i lägret Lagerlingen i Havdhem på Gotland. I slutet av maj var 3 200 personer internerade i lägren. Lägret i Havdhem stängdes i oktober 1945 och de internerade placerades i ett läger i Rinkaby utanför Kristianstad. Nära Rinkaby öppnade även ett femte läger, Gälltofta. Till en början inkvarterades soldaterna i tält men senare uppfördes baracker i trä, många gånger av de internerade själva.

Stalin sätter press på Sverige

Den 2 juni 1945 överlämnade Sovjetunionen en not till

den svenska samlingsregeringen att militär och liknande personal från östfronten som internerats i Sverige skulle återbördas till Sovjetunionen enligt de tyska kapitulationsvillkoren. Den 16 juni svarade den svenska regeringen att de skulle hörsamma Sovjets krav på utlämning trots att Sverige varit neutralt under kriget och inte var bundet av de tyska kapitulationsvillkoren. Regeringens svar hölls hemligt fram till november 1945. Den 15 november sammankallade regeringen en presskonferens där statsminister Hansson och utrikesminister Undén bad pressen om tystnad tills man hunnit ordna bättre bevakning av lägren. Nyheten avslöjades dock två dagar senare av två tidningar som inte medverkat vid presskonferensen, *Dagsposten* och *Vestmanlands Läns Tidning* och väckte stor uppmärksamhet då det innebar att ungefär 160 baltiska medborgare skulle skickas till Sovjetunionen. Situationen för de tyska internerna, 2 370 till antalet, uppmärksammades inte på samma sätt eftersom dessa, antogs det, endast skulle behandlas som krigsfångar.

Hungerstrejk och allmän protest

Regeringen var införstådd med att beslutet skulle mötas av protester och bevakningen av lägren utökades. På lägret i Ränneslätt, där det fanns 650 internerade, uppgick bevakningspersonalen till 1 200 soldater och 270 man ur fält- och statspolisen. Den 22 november inledde balterna en hungerstrejk. Dagen efter höll riksdagen en interpellationsdebatt, men förutom enskilda riksdagsmän stod partierna från samlingsregeringen fast vid beslutet. Sveriges kommunistiska parti (SKP) ville gå längre och även skicka tillbaka de 30 000 civila flyktingarna från Baltikum.

Den 24 november inledde även tyskarna en hungerstrejk. På kvällen den 24 november gick bokstavligen hela Eksjö man ur huse och slöt upp för den kanske största demonstrationen i stadens historia för att protestera mot utrymningen av lägret på Ränneslätt. Protesterna klingade dock ohörda och de båda regementscheferna för I 12 och Ing 2 i Eksjö, som öppet demonstrerat mot beslutet, prickades i efterhand. Den 27 november lades de baltiska hungerstrejkande in på sjukhus och dagen efter beslöt den svenska regeringen att utlämningen av dem skulle skjutas upp tills vidare. Tyskarna behandlades annorlunda och för deras del inleddes utlämningen den 30 november med det sovjetiska fartyget *Kuban*. Den 14 och 16 december fortsatte utlämningen till ett sovjetiskt lasaretsfartyg.

Den 8 januari fanns det 300 interner kvar i lägren Rinkaby och Gälltofta. Den 25 januari verkställdes den sista utlämningen till Sovjetunionen när cirka 150 balter och 230 tyskar utlämnades till det sovjetiska fartyget *Beloostrov* i Trelleborg.

Självstypning och självmord

De desperata soldaterna stympade sig själva för att inte utlämnas. En av dem körde in en blyertspenna i

Som i det flesta läger fanns det en "lägertidning". Denna sida informerar fångarna att de internerade från och med den 1 november 1945 kan skicka fältpost från fyra av interneringslägren samt emotta försändelser hemifrån. Den 30 november deporterades de första internerade och två månader senare de sista. Foto: Krigsarkivet.

ögat medan några högg av sig fingrar. Sammanlagt utlämnades 2 518 personer till Sovjetunionen, därav 146 balter. Åtminstone sju av internerna begick självmord under händelsernas gång. Tillsammans med de allierade kom även den svenska militära underrättelseorganisationen C-byrån att handplocka tyska militärer med särskilt information och föra över dessa till den allierade sidan. 310 tyskar och 54 polacker återvände till sina hemländer medan 104 personer, främst minderåriga eller sjuka soldater, blev kvar i Sverige. Några, som satt

inne med för de allierade begärliga upplysningar, hade i god tid handplockats och förts till det amerikanska högkvarteret i Wiesbaden.

Balternas öde efter utlämningen

De flesta balterna sattes i fångläger efter ankomst till Sovjetunionen, såsom generellt gjordes för soldater i tysk tjänst. Tre stycken blev avrättade för brott de begått som soldater och 23 blev dömda till långa fängelsestraff. Mörkertalet är dock stort. Mindre känt är att en

Utlämningen av balterna och tyskarna gick inte fredligt till och flera gjorde passivt motstånd. I bakgrunden syns en av Radiotjänsts reportrar med mikrofonen i hand. Att låta journalister och fotografer närvara vid avhysningen sågs snabbt som en propagandamiss och fotograferna "avväpnades" snabbt. Foto: Gottfrid Rosenlöf.

bekant till mig berättade att hans morfar tjänstgjorde som svensk lots ombord på ett av fartygen fram till territorialgränsen. Denne hade berättat att så fort fartyget lättade ankar hade NKVD-soldater gått igenom lastrummet och grep ett antal personer som fördes upp till däck där de avrättades med nackskott, varefter kropparna slängdes över bord.

Försenad ursäkt

Officiellt bad Sveriges regering om ursäkt den 20 juni 1994. De 44 överlevande bjöds till Sverige. Fyrtio över-

levande, 35 letter, fyra ester och en litauer kom och togs emot av Konung Carl XVI Gustaf. Utrikesminister Margaretha af Ugglas sade att utlämningsbeslutet varit överilat och felaktigt, att den svenska regeringen reservationslöst instämmer i kritiken av detta beslut och beklagar oförrätten. De följande dagarna besöktes bland annat Eksjö och Gotland. Fortfarande råder dock ingen politisk konsensus kring huruvida utlämningen var rätt eller inte. Baltutlämningen smärtar än idag.

Det hade dessutom varit ett taktiskt misstag att låta de svartklädda statspoliserna delta i utrymningen av lägren, vilket skapade oro bland tyskarna som uppfattade dem som Gestapo i svensk uniform. En av fotograferna lyckades undkomma den svenska militären och statspoliserna, och det var Eksjöfotografen Gottfrid Rosenlöf. Foto: Gottfrid Rosenlöf.